

Κείμενο 1

Η λογοτεχνία στο σχολείο

Το κείμενο του Κώστα Μπαλάσκα έχει αντληθεί από το βιβλίο του «Ανάγνωση Λογοτεχνίας», εκδ. Σαββάλα, Αθήνα: 2001.

Είναι γεγονός ότι η λογοτεχνία συνιστά μορφωτικό αγαθό και ως τέτοιο χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση, ως μέσο δηλαδή για τη μόρφωση του πνεύματος (διάνοιας, συναισθήματος, βούλησης) των μαθητών, και σ' αυτό απέβλεπαν πάντα οι σχολικές επιλογές των λογοτεχνικών κειμένων. Η λογοτεχνία είχε ανέκαθεν μια διάσταση παιδαγωγική με την ευρεία έννοια του όρου. Στους Βατράχους του Αριστοφάνη (τη φιλολογική αυτή κωμωδία, στην οποία διαγωνίζονται ο Αισχύλος με τον Ευρυπίδη, με κριτή το Διόνυσο) ο Αισχύλος ρωτάει: «Για ποιον λόγο πρέπει να θαυμάζουμε έναν ποιητή;» και ο Ευρυπίδης αποκρίνεται: «Για την ικανότητα και τη συμβουλευτική του δύναμη, επειδή κάνουμε (μέσω της ποίησης) καλύτερους τους ανθρώπους στις πόλεις».

Δεν υπάρχει αμφισβήτηση επ' αυτού. Ο ποιητής είναι ο κατεξοχήν διδάσκαλος. Το ζήτημα είναι τι διδάσκει, τι νουθεσίες δίνει, αν καθιστά μ' αυτές «βελτίους» τους ανθρώπους και ποιοι είναι τελικά οι βελτιόνες. Πρόκειται δηλαδή για ζήτημα ιδεολογικό, όπου ο καθένας θεωρεί ορθές τις δικές του αντιλήψεις.

Και σήμερα οι φιλόλογοι εκπαιδευτικοί επιλέγουν τα σχολικά κείμενα που διδάσκουν με βασικά κριτήρια (όπως έδειξε μια μικρή ανιχνευτική έρευνα) το «όνομα» και το «παιδαγωγικό περιεχόμενο» του κειμένου. Ο όρος «παιδαγωγικό περιεχόμενο» νομιμοποιείται, πιστεύω, ως κριτήριο επιλογής, αρκεί να μην εκτρέπεται κατά τη διδασκαλία σε διδακτισμό, φρονηματισμό ή ιδεολογικό διαποτισμό. Διότι, όπως το κείμενο διδάσκει, όταν δε διδάσκει, το ίδιο πράττει και η διδασκαλία και ο διδάσκων.

Το κείμενο διδάσκει (και συνιστά μορφωτικό αγαθό), διότι εμπλουτίζει την εμπειρία (ως ανθρωπογνωσία και αυτογνωσία) του νέου με την καλλιέργεια της ευαισθησίας, της παρατηρητικότητας, της φαντασίας και της εκφραστικής του δυνατότητας. Αυτή η διαδικασία οφείλει κυρίως να υποβοηθεί ο διδάσκων ως

διαμεσολαβητής μεταξύ κειμένου και μαθητή, καθώς η διδασκαλία ως δημόσια και συλλογική αναγνωστική πράξη.

Η λογοτεχνία λοιπόν στο σχολείο και η διδασκαλία της υπηρετεί πράγματι τον ευρύτερο παιδαγωγικό και μορφωτικό σκοπό. Εντάσσεται στον ανθρωποπλαστικό σκοπό της όλης παιδείας. Τον ενισχύει και τον διευρύνει. Γι' αυτό ακριβώς είναι ανάγκη να ενισχυθεί και να διευρυνθεί η χρήση της λογοτεχνίας στο σχολείο.

Κείμενο 2

Το σχολείο της ζωής

Ο 96χρονος σήμερα Γάλλος φιλόσοφος και κοινωνιολόγος Ενγκάρ Μορέν έδωσε τον περασμένο Ιανουάριο μια συνέντευξη στο περιοδικό Sciences Humaines. Παρουσιάζουμε στη συνέχεια ένα απόσπασμα από αυτή τη συνέντευξη.24.2.2018, Θανάσης Γιαλκέτσης, Εφημερίδα των Συντακτών.

Έχετε εκφράσει στα βιβλία σας την ευχή για ένα «σχολείο της ζωής»...

Το σχολείο οφείλει να συνδυάζει τρεις θεμελιώδεις αποστολές: την ανθρωπολογική, την εκπολιτιστική, την εθνική. Ανθρωπολογική, γιατί μόνον η πνευματική καλλιέργεια πρέπει να τελειοποιεί τον εξανθρωπισμό του παιδιού, αλλά πρέπει και να βοηθάει τον καθένα να αναπτύσσει τον καλύτερο εαυτό του, καθώς η ανθρώπινη ύπαρξη είναι ικανή και για το καλύτερο και για το χειρότερο, για να εξυψωθεί ή για να καταπέσει. Εκπολιτιστική, γιατί το ζητούμενο είναι να διαπλαστούν πολίτες ικανοί ταυτόχρονα για ατομική αυτονομία και για ενσωμάτωση στην κοινωνία τους. Εθνική, γιατί το σχολείο οφείλει να συμβάλλει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής και σκέψης της κοινωνίας.

Ουσιαστικά, το σχολείο οφείλει να επιτρέπει στον καθένα να θέλει να υλοποιήσει τις προσδοκίες του, αλλά πάντοτε στους κόλπους μιας κοινότητας. Γι' αυτό, θα έλεγα ότι εκπληρώνει πλήρως τον ρόλο του όταν κατορθώνει να διδάσκει συνδυασμένα την ιδέα της προσωπικής ευθύνης και της αλληλεγγύης απέναντι στους άλλους. «Να μάθουμε να ζούμε» (η διατύπωση είναι του Ρουσό) σημαίνει να προετοιμαστούμε, για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα της προσωπικής μας και της δημόσιας ζωής, να συνειδητοποιήσουμε τους κινδύνους του λάθους και της αυταπάτης, να συμφιλιωθούμε με την αβεβαιότητα, το τυχαίο, το απρόσμενο.

Κείμενο 3

Απόσπασμα από το βιβλίο του πανεπιστημιακού και συγγραφέα Σπύρου Τζόκα Ο Κύκλος των «Μάταιων Πράξεων», εκδ. Εύμαρος, Αθήνα, 2015. Αναφέρεται στην εκτέλεση 200 πατριωτών στο Σκοπευτήριο Καισαριανής την 1^η Μάη 1944.

Από το Αστυνομικό Τμήμα Καισαριανής ειδοποίησαν ότι έχουν κάποια πράγματα των εκτελεσμένων. Τα μετέφεραν με ένα φορτηγό σε μια πρόχειρη αποθήκη. Από αυτά προσπάθησαν να ανακαλύψουν λίγα ονόματα..... από ταυτότητες και σημειώματα.

Ζωντάνευαν όλοι εκείνοι οι πεθαμένοι. Και οι διακόσιοι ήταν εκεί..... σαν να ήταν παρόντες..... με τα παλιωμένα παπούτσια τους, τα τριμμένα μανίκια τους, με την αγωνία τους στα πρόχειρα σημειώματα.

Διαδόθηκε αστραπιαία η όλη υπόθεση. Ο κόσμος άρχισε να εισβάλλει στην αποθηκούλα. Ονόματα γινόταν γνωστά από τα διάφορα χαρτιά και ταυτότητες που είχαν βρει μέσα στις τσέπες των νεκρών.

Οι συγγενείς των αγνώστων έπρεπε ν' αναγνωρίσουν μόνοι τους κάποιο ρούχο και οι γυναίκες των χαμένων ανθρώπων αναστάτωναν ό,τι έβρισκαν εκεί μέσα με αλλοφροσύνη. Ξεφώνιζαν, μοιρολογούσαν, έκλαιγαν σιωπηλά.

Σύγχυση, πανικός, υστερία θλίψη..... και φωνές, πολλές φωνές. Σπαρακτικές φωνές. Χορός αρχαίας τραγωδίας έμοιαζε η συγκέντρωση των ανθρώπων εκεί. Χορός που οδύρεται για την τραγικότητα των ηρώων.

Κορυφαία του χορού μια μητέρα από την Πεντέλη. Ανακατεμένη με τα διάφορα πράγματα τραβάει κάτι με δύναμη. Αναγνωρίζει το σακάκι του γιού της. Το αγκαλιάζει σαν να έχει ζωή. Το χαϊδεύει. Το κρατάει σφικτά.... πολύ σφικτά, σαν να φοβάται μήπως το πάρει κάποιος. Δεν θα το επιτρέψει..... Δεν θα το επιτρέψει. Δεν θα της φέρουν τώρα μπαμπέσικα. Τώρα είναι μπροστά.... είναι εδώ. Δεν απουσιάζει. Αρκετά.... αρκετά έλειψε από τα παιδιά της.

Δεν θα της πάρουν το σακάκι. Κοιτάζει γύρω – γύρω.... με φόβο και σφίγγει το σακάκι. Δεν μπορεί να συγκρατήσει τα δάκρυα της. Σαν ποτάμι τρέχουν. Δεν μπορεί να διακρίνει τα πράγματα. Κάτι βλέπει όμως.... κάτι που την τρομάζει ακόμα περισσότερο.... ένα ακόμα ρούχο. Του άλλου παιδιού της... του μικρότερου. Χάνει προς το παρόν τον κόσμο. Συνέρχεται όμως. Πρέπει να συνέλθει. Αρπάζει το ρούχο και κρύβεται σε μια γωνιά..... Πρέπει να φυλάξει καλά τα παιδιά της. Μην της τα πάρουν πάλι... αρκετά... αρκετά.

Δεν θα μου τα πάρει κανείς..... Θα πάρω τα παιδιά μου στο σπίτι. Θα τους ετοιμάσω ζεστό φαί.... όπως παλιά. Θα μου κάνουν τα αστεία τους. Θα γελάμε όλοι μαζί. Μπορεί να τραγουδήσουμε κίολας.

ΘΕΜΑΤΑ

ΘΕΜΑ 2 (μονάδες 35)

Ερώτημα 1° (μονάδες 15)

Να χαρακτηρίσεις ως σωστή (Σ) ή λανθασμένη (Λ) καθεμία από τις παρακάτω περιόδους με βάση τα Κείμενα 1 και 2 και να αιτιολογήσεις την απάντησή σου, καταγράφοντας στο απαντητικό φύλλο το κατάλληλο χωρίο του κειμένου:

1. Η λογοτεχνία είναι πρόταση ζωής που μπορεί να προσφέρει ευρύτερη καλλιέργεια στον άνθρωπο (Κείμενο 1)
2. Όταν η διδασκαλία στοχεύει στην κατήχηση, τότε το κείμενο χάνει την παιδαγωγική του διάσταση. (Κείμενο 1)
3. Το λογοτεχνικό κείμενο από μόνο του καλλιεργεί σημαντικές αξίες και δεξιότητες και μπορεί να αποτελέσει μια αυτόνομη πρόταση παιδείας. (Κείμενο 1)
4. Η εθνική αποστολή του σχολείου συνδέεται με την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης. (Κείμενο 2)
5. Η ολοκλήρωση του ρόλου του σχολείου επέρχεται με την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης. (Κείμενο 2)

Μονάδες 15

Ερώτημα 2° (μονάδες 10)

Ο συγγραφέας στο Κείμενο 1 καταλήγει σε ένα συμπέρασμα. Ποιο είναι αυτό (μονάδες 4); Να περιγράψεις με συντομία τον λογικό τρόπο (επιχειρήματα και τεκμήρια) με τον οποίο καταλήγει στο συμπέρασμά του (μονάδες 6).

Μονάδες 10

Ερώτημα 3° (μονάδες 10)

α. Στο Κείμενο 2 παρατηρείται η επιλογή ρημάτων που δηλώνουν αναγκαιότητα. Να βρεις δύο χωρία που επιβεβαιώνουν την παραπάνω παρατήρηση (μονάδες 2) και να δικαιολογήσεις αυτή την επιλογή με κριτήριο το θέμα του κειμένου (μονάδες 2).

β. Ο Εντγκάρ Μορέν προς το τέλος της απάντησής του στο Κείμενο 2 χρησιμοποιεί πρώτο πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο και υποτακτική έγκλιση. Τι θέλει να πετύχει με τις δύο αυτές επιλογές (μονάδες 6);

Μονάδες 10

ΘΕΜΑ 3 (μονάδες 15)

Στο Κείμενο 3 αποτυπώνεται μια ανθρώπινη κατάσταση βαθύτατου πόνου. Να την ερμηνεύσεις αξιοποιώντας τρεις σχετικούς κειμενικούς δείκτες και να εκφράσεις τις σκέψεις και τα συναισθήματα που σου προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου. (150-200 λέξεις).

Μονάδες 15